

Folkhälsomyndigheten

Podden Liv & Hälsa

Barnvaccinationer håller farliga sjukdomar borta

[Pernilla Engström, programledare] Vaccinationer har räddat mer än 150 miljoner liv i världen tack vare att de allra flesta i Sverige vaccineras som barn så har vi ett bra skydd mot farliga sjukdomar. Idag ska vi prata om de sjukdomar som sällan syns i Sverige idag, men som fortfarande finns i världen och som riskerar att komma tillbaka om vi inte vaccinerar oss. Jag säger välkommen till Ulrika Marking, du är infektionsläkare och utredare på Folkhälsomyndigheten.

[Ulrika Marking, infektionsläkare] Tack så mycket

[Pernilla] Och även välkommen till dig Bernice Aronsson. Du är barnläkare och vaccinexpert på Läkemedelsverket.

[Bernice Aronsson, barnläkare och vaccinexpert] Ja tack!

[Pernilla] De här sjukdomarna som vi nu länge har haft möjlighet att förebygga genom barnvaccinationsprogrammet. Vilka är de och vad innebär de egentligen?

[Ulrika] Det är till exempel mässling, påssjuka och röda hund. Och så har vi ju polio som kan ge barnförlamning. Vi har stelkramp som är en jätteobehaglig sjukdom som ofta leder till döden, och ett antal sjukdomar till. Men de har det gemensamt att de är allvarliga. Och vi är hemskt tacksamma över möjligheten att kunna förebygga dem. Och vi är glada över den höga vaccinationstäckning vi har i Sverige. Att det så pass många som väljer att ta emot det här skyddet. Och vi är väldigt angelägna om att familjer fortsätter känna sig trygga i det beslutet.

[Pernilla] Du sa att vi har en god vaccinations täckning. Hur många är det som vaccinerar sig genom barnvaccinationsprogrammet?

[Ulrika] Det är en bit över 90 till 95 procent, lite olika beroende på vilken sjukdom man ser på, och vid vilken ålder man tittar. Men vi är nära att vi når alla barn i Sverige faktiskt.

[Pernilla] Och vad innebär detta? Den höga vaccinationstäckningen som vi har i Sverige?

[Ulrika] Det innebär för det första att vi få möjlighet att förebygga väldigt mycket obehagliga sjukdomar. Men det innebär också att vi får en såpass hög immunitet i barngruppen av befolkningen att sjukdomarna inte längre får fäste. Även om vi skulle få in ett enstaka fall så finns inte förutsättningarna för att få en spridning, vilket är väldigt bra och tryggt.

[Pernilla] En sak som det ju faktiskt pratas om ganska mycket är ju mässlingen. Varför är det så mycket prat om den? Och varför kan vi vara rädda för att få in den sjukdomen i Sverige?

[Ulrika] Det är två anledningar, framförallt till att vi pratar så mycket om den, tror jag. Det ena är att den är så oerhört farlig. Det är hög risk för allvarliga komplikationer av mässling till de som får den. Det är också så att den är så otroligt smittsam. Det ett av våra allra mest smittsamma virus, så att får vi in mässling i en grupp ovaccinerade personer då blir det en väldigt stor smittspridning, och många fall fort. Och då ser vi oundvikligen också allvarliga fall och dödsfall, och det är det vi är rädda för.

[Pernilla] Och Bernice, hur är det med barns immunförsvar? Vad gör vaccinationen för barns eget försvar mot sjukdomar? Och kan barn klara av de här sjukdomarna utan vaccination?

[Bernice] Ett barn kan klara av sjukdomar utan vaccination, men det är väldigt stor risk att man inte klarar av att gå vidare från en av de här sjukdomarna utan komplikationer. Och det kan vara allt från lunginflammation till hjärnhinneinflammation, men också att man inte överlever. Och det är framför allt de yngsta barnen som har svårast att klara av de här infektionerna. Då är det så bra att vi kan ha dem här välbeprövade vaccinerna som är i barnvaccinationsprogrammet, som ger kroppen en chans att skapa de här antikropparna som ger ett skydd. Och det är därför vi angelägna att man vaccinerar i tidig ålder och att man följer programmet, så att skyddet också har en chans att byggas upp över tid.

[Pernilla] I Sverige är ju nästan alla barn vaccinerade genom barnvaccinationsprogrammet. Men om vi då går tillbaka i Sverige, kanske 70 till 80 år i tiden, när de här vaccinerna inte fanns tillgängliga, hur såg situationen ut då?

[Bernice] Ja, då hade vi ju polio som florerade och vi hade människor som låg i de här konstgjorda respiratorerna för att man blev andningsförlamad. Och vi hade mässling fall, och där kan man tro så där att är man frisk och så, och man har ätit bra och mitt barn har fått bra mat, då kommer det nog klara sig mot polio och mässling. Men vi ser på siffrorna i dag, när det kommer in mässling utbrott till exempel i Europa, att även barnen här en på tusen, har risk att dö om man är under fem år och mässlingepidemin kommer in. Så vi skulle ju hamna tillbaks i lite samma situation som på 50-talet om vi inte vaccinerar våra barn. För sjukdomarna har inte förändrats över tid det minsta. De är lika farliga för våra barn som de var på 50-talet, som de skulle vara i dag.

[Ulrika] Och vi ser ju, vi har ju sett faktiskt dödsfall i mässling bara senaste åren bland ovaccinerade.

[Bernice] Absolut, i Europa. I ett utbrott i Tyskland var det två till tre barn som dog. Vi har sett dödsfall i USA. Så det är ju oerhört allvarliga sjukdomar som vi faktiskt med vaccinerna kan hålla borta.

[Pernilla] Ja, vad skulle ni säga att vaccinationerna har inneburit för hälsan i befolkningen?

[Ulrika] Jamen jättemycket. Om vi pratar om den globala befolkningen så räddar ju vaccin hur många liv som helst varje år, både barnvaccinationsprogrammet och i viss mån vaccination av äldre. Och förutom att man räddar den individ man vaccinerar och förhindrar sjukdom hos den, så har man ju också tack vare vaccinationerna en möjlighet att faktiskt utrota virus, till exempel smittkoporna som vi har blivit av med helt och hållet. Polioviruset som vi nu är nära att få bort, eller i alla fall har fått ner antalet fall drastiskt över världen. Och det här är intressant därför letar man i avloppsvattne,t som till exempel Tyskland är duktiga på att göra, då dyker det då och då upp levande poliovirus. Men vi ser ju inga barn eller vuxna som smittas av polio, därför att vi har ett sådant fantastiskt fint grundskydd. Så vi är inte mottagliga för de virus som faktiskt cirkulerar i omvärlden. Även om det är väldigt lite virus som cirkulerar och liten risk att drabbas, så är det vaccinationen som gör att vi inte ser några fall.

[Pernilla] Enligt WHO så har ju mer än 150 miljoner liv räddats i världen tack vare vaccinationer. Finns det någon statistik över hur många fall i Sverige av mässling, kikhosta, påssjuka och polio som har kunnat förebyggas genom barnvaccinationsprogrammet?

[Ulrika] Ja, om man ska kalla det för statistik eller inte, men det finns ju beräkningar och modelleringar på vad som skulle hänt om vi inte vaccinerade och där ser vi ju att ungefär en och en halv miljon fall har vi lyckats undvika genom att vaccinera våra barn. Vi är inte en så stor befolkning, så vi har inte så många barn, så att vi har sparat en och en halv miljon sjukdomsfall är otroligt.

[Pernilla] Det senaste vaccinet att införas i barnvaccinationsprogrammet var ju HPV. Vad skyddar det mot? Och varför lade man till det i programmet?

[Ulrika] Åh vad roligt att du frågar! Det här är jättespännande tycker jag, för nu har vi faktiskt ett vaccin som skyddar mot en infektion. Men det är inte infektionens symptom som är problemet utan en konsekvens, nämligen en cancerutveckling. Så att det är ett vaccin mot cancer som vi äntligen har fått in i vårt barnvaccinationsprogram. Att kunna vaccinera våra barn för att de senare i livet inte ska utveckla cancer, med alla följder som det har, det är ju fantastiskt och ett nytt genombrott för vetenskapen att vi har möjlighet att redan i unga år förebygga en senare cancerutveckling.

[Pernilla] Och vad är det för typ av cancer?

[Ulrika] Livmoderhalscancer i första hand, men också tungbascancer och peniscancer, olika sexuellt överförbara cancerformer.

[Pernilla] När det gäller situationen för de här smittsamma sjukdomar som vi har vaccinerat mot länge i Sverige, som mässling och stelkramp, hur ser det ut idag? Hur vanligt är det att vi får fall av de här sjukdomarna?

[Ulrika] Det är ju ovanligt förstås. Med mässling ser vi ett litet antal varje år. Det är oftast människor som har varit och rest till andra länder som kommer hem med sin

mässling. Ibland så ger det upphov till enstaka, det vi kallar sekundärfall då, att man sprider smittan vidare i Sverige. Och då är det oftast en ovaccinerad person som insjuknar. Vad det gäller stelkramp så ser vi det också. Jag har faktiskt sett ett fall som infektionsläkare av stelkramp på en äldre kvinna. Det är oftast äldre kvinnor som får stelkramp i Sverige, därför att de äldre männen fick en vaccindos när de gjorde värnplik. Men det är ju en bakterie som finns i jorden, och som tas in via sår i kroppen och ger väldigt obehagliga symptom på toxinbildning kallar vi det. Det är lite i kramper och svårt att svälja. Tittar man internationellt så är det ju ofta mycket små barn som drabbas av stelkramp. Det är otroligt obehagligt och de avlider ofta.

[Pernilla] På senare tid så har man ju kunnat läsa att mässling fallen ökar i andra delar av världen, till exempel i USA och Storbritannien och då i grupper med låg vaccinationstäckning. Vilka blir konsekvenserna av det här och hur mår man om man blir smittad av mässlingen?

[Bernice] I princip alla får ju hög feber. Man får hosta, man får utslag, man blir utslagen kan man säga, framför allt när utslagen blommar. 30 procent, alltså tre av tio, får en svår lunginflammation som i sig sen kan öppna upp för bakterier som kommer in i blodet, så att man får en blodförgiftning. Man kan få inflammationer i kroppen, och då i hjärnan få en encefalit som är en hjärninflammation, och det är ett barn på tusen som har risk att få det. När man får mässling och att återhämta sig från hjärninflammation, det vet vi i dag är oerhört svårt och den risken är högst påtaglig för alla barn oavsett om man är frisk ifrån början eller att få drabbas av hjärninflammation. Och 30 procent får en lunginflammation. Det talar ju lite om hur kraftfullt mässlingsviruset är, och hur viktigt det är att vi har ett förberedande skydd i kroppen om vi träffar på viruset.

[Ulrika] Jag har ett annat exempel som beskriver hur kraftfullt viruset är. Jag jobbade ett tag på en avlägsen plats och där var det regel att man inte gav sina barn ett namn förrän de hade haft mässlingen, för att det var så stor risk att man skulle förlora dem till mässlingen.

[Pernilla] Bernice, du som möter många föräldrar i ditt arbete som barnläkare, vilka är de vanliga frågorna som de har om vaccin?

[Bernice] Ja, det kan vara frågor som hur kommer mitt barn må när man vaccinerar? Man kan ju vara rädd för att barnet får feber till exempel. Man kan vara rädd för att det orsakar allergier. Man kan vara rädd för att barnet får ont, att det gör ont. Men sen kan man också ha generella frågor och undra vad är det som ryktas därute? Är det så att mitt barn får det här och det här som sägs där ute? Så jag tycker att det är jätteviktigt att fånga upp både de frågorna som är konkreta kring vad händer kring mitt barn när de vaccineras? Men också de här frågorna, där det går rykten och sprids på sociala medier ganska komplicerade frågor. Men jag skulle säga att vi har svar på de frågorna som finns i dag. Vi kan ge svar.

[Ulrika] Ja, man måste ju komma ihåg att de allra flesta föräldrar vill ju bara sina barn väl. Och det är en genuin oro för att det bästa för barnet inte är att vaccineras. Det är det som föder den här osäkerheten och undran, och den måste vi förstås ta emot och bemöta på bästa sätt.

[Pernilla] Men Bernice, när du får de här frågorna från föräldrar, vad blir ditt svar då? Är vaccinerna säkra eller finns det risk för biverkningar? Var svarar du?

[Bernice] Vacciner är läkemedel som vi ger i förebyggande syfte till friska barn. Så de har oerhört höga krav på att vara säkra och att ge ett skydd. De biverkningar som är vanliga kan barnet klara av. De som är allvarliga biverkningar är ytterst sällsynta, och det är till exempel överkänslighetsreaktion. Men då ska man veta att personalen som ger vaccinerna, de är tränade i att hantera om man skulle få en allergisk reaktion. I övrigt är vaccinerna säkra. Jag tänker så här att det är jätteviktigt att vi får ut den här informationen. Hur högt testade de här vaccinerna är. Som exempel kan det ta upp till 15 år innan ett vaccin är utvecklat och färdigt. Och sen tittar vi - Europeiska läkemedelsmyndigheten, EMA och Läkemedelsverket - på de här data och godkänner dem under 1 till 2 års tid. Sen börjar vaccinet att användas. Då har vi en löpande säkerhetsövervakning. Och om vi tittar till exempel på mässlingvaccinerna som har varit godkända sen 70-80-talet så är det uppe nästan i 1 miljard doser som har givits till barn i världen. Och då är det ju så att det har vi faktiskt kunskap om alla de här, inte alla doser, men vi har en väldigt stor kunskap om de här doserna som har givits, för vi har kontinuerliga säkerhetsuppföljningar. Vi har forskning, vi har registerstudier, vi vrider och vänder på alla data som kommer in.

[Pernilla] Men jag tänker så här, att i Sverige så ser vi ju väldigt få fall av de här sjukdomarna som ingår i barnvaccinationsprogrammet och de flesta fallen smittas utomlands. Vad svarar du på frågan om varför man då ska vaccinera mot sjukdomar som man inte längre ser i samhället?

[Bernice] Därför att de här sjukdomarna ligger och lurar i buskarna. Kan man säga så? Alltså när vi tappar greppet om infektionsskyddet hos särskilt våra barn, då finns stelkrampsbakterier i jorden. Difteri kan komma in när som helst via någon som kommer hit som har difteri. Mässlingen till exempel, som är oerhört smittsamt. Vi sa på sjukhuset - titta inte in genom nyckelhålet ens när du har ett mässling barn rummet för då kan bli smittad. Nu var ju vi vaccinerade, men ni förstår, att ett fall av mässling kan ganska snabbt smitta ytterligare 16 fall. Och det är inte så att vi, hur vi än betar oss, så är vi inte skyddade mot de här virussjukdomarna, för de är specialiserade på att sprida smitta. Så det enda sättet att hålla emot, det är att vara skyddad inifrån sin egen kropp med antikroppar och med minnesceller. Och de skapar vi via vaccination.

[Pernilla] Det har ju förekommit utbrott av mässlingen utomlands, som vi har läst om och även dödsfall som vi pratade om. Finns någon risk att vi skulle kunna få ett sådant här utbrott i Sverige?

[Ulrika] Förutsättningarna finns så till vida att viruset ibland kommer på besök. Vi bjuds in på olika sätt i landet. Just nu har vi vaccinationstäckning i Sverige som gör att mässlingen mässlingsviruset kan inte få fäste i befolkningen och orsaka några storskaliga utbrott. Däremot har vi grupper, där många i samma bubbla har valt att inte vaccinera sig. Och det har visat vid ett par tillfällen, att mässlingsinfektionen har letat sig in i sådana grupper, och då kan man plötsligt få ett litet utbrott på en förskola eller ett sammanhang där många människor lever tillsammans, om alla valt att avstå vaccin.

[Pernilla] Vaccinationerna sker då genom BVC och skolans elevhälsa. Varför är det viktigt att vaccinera sig just som barn? Går det inte lika bra att vaccinera sig som vuxen?

[Bernice] Man kan inte vänta. För risken är, för i princip för alla de sjukdomarna vi pratar om, som störst att bli svårt sjuk av eller dö av när man är liten. Och framför allt för spädbarnen då.

[Pernilla] Hur tycker du att man ska tänka kring alla de budskap som man möts av kring vaccinationer då inte minst i sociala medier?

[Bernice] Har man oro och frågor, då ska man ställa det till tillförlitliga källor. Och det är till exempel 1177 och myndigheternas webbsidor och regionernas sidor, och rikshandboken. Men är det så att man tycker att, nej jag fick i alla fall inte riktigt svar, så ta upp det med sjuksköterskan på BVC eller på barnhälsovården.

[Pernilla] Det finns ju någonting som kallas för vaccinationens paradox. Alltså att vi människor glömmor bort varför vi vaccinerar oss eftersom det var så länge sen som vi upplevde de här sjukdomarna. Som vi såg dem runt omkring oss, och vilka konsekvenser de kan få. Kan ni berätta lite mer om det?

[Ulrika] Det hänger ihop med det här mänskliga att man alltid är mest rädd för den risk som man upplever som störst. Och när många år har gått och man inte längre har hört talas om en sjukdom. Om vi backar till den tid när vi till exempel hade smittkoppor. Alla föräldrars största skräck var att deras barn skulle drabbas av smittkoppor och gå ifrån dem. Och sen kom det ett vaccin. Det är inte svårt att förstå att alla nappade på det omedelbart. När vi sedan många, många år senare inte se hotet av den här sjukdomen alls, det är inte en realitet för oss, då blir man lite mindre motiverad att ta vaccinet. Jag tycker egentligen inte att det är särskilt svårt att förstå, men har man sett sjukdomarna och har man en förståelse för vilken skada de kan ställa till med, då är beslutet lätt att fortsätta med vaccinationer.

[Pernilla] Och hur ska vi göra för att alla ska bli medvetna om nyttan av vaccinationer, trots att vi inte ser sjukdomarna?

[Bernice] Men jag tänker där att det är viktigt nu som Folkhälsomyndigheten gör, att man gör ett nytt omtag och informerar om sjukdomarna igen. Det har vi alltid gjort, men att man uppdaterar det så att det blir igen, man påminner. Och att vi på Läkemedelsverket fortsätter att informera om att vaccin, och vacciner i

vaccinationsprogrammet är säkra läkemedel. Vi måste ju kombinera de här två informationspunkterna, för de hänger ju så väl ihop. Glömmer man det ena om sjukdomarna eller blir rädd för det andra, då blir det ju väldigt mycket frågor som uppstår i ens huvud.

[Ulrika] Ja, och också att man ute i verksamheter som arbetar med vaccination har högt i tak och välkomnar de människor som vill dela sin oro också. Kanske kan man rätta ut ett par frågetecken och komma överens om att vaccin faktiskt är rätt väg framåt.

[Pernilla] Vad skulle hända om färre vaccinerar sig i Sverige och fler skulle smittas av de här sjukdomarna?

[Ulrika] Det beror ju också återigen på vilken sjukdom vi pratar om. Men konsekvenserna skulle ju bli att vi ser fler fall av infektioner som går att förebygga. Varje sådan infektion är en onödig infektion, och ett onödigt fall av allvarlig sjukdom. Och det skulle tränga undan annan sjukvård till slut, eller vad tror du Bernice?

[Bernice] Absolut. Vi har ju sett genom åren hur vi har kunnat få bort vissa sjukdomar. Haemophilus influenzae typ B år 1992, och sedan kom ja, det har rullat in nya vacciner i programmet. Och det har gjort att vi inte ser friska barn komma in med väldigt allvarliga sjukdomar, som har behövt vår tid på flera veckor eller flera år. Och det här gör ju att vi kan då, ge mer kraft energi åt de sjukdomarna som uppstår för att vi inte kan vaccinera eller att man blir sjuk i cancersjukdom eller inflammatorisk sjukdom. Men det viktiga för mig är att inte barnet i sig blir skadat. Jag började arbeta som barnläkare år 1990. Så jag har ju sett barn komma in med Haemophilus influenzae typ B, det som vi skyddar mot nu i barnvaccinationsprogrammet, där man fick en direkt struplocksinfektion och inte kunde andas. Eller att man inte ens hann lägga upp barnet på avdelningen, förrän de var döva, för bakterien gick och förstörde hörselorganen. Jag har ju sett det med mina egna ögon, och hur det här helt plötsligt bara försvann när vi började vaccinera.

[Pernilla] Till sist, om vi skulle avsluta här lite grann. Vilka är de viktigaste budskapen som ni vill skicka med om vaccinationer?

[Ulrika] Jo, jag vill trycka på att det är ett oerhört effektivt sätt att förebygga sjukdom.

[Bernice] Jag håller med. Och lite det jag var inne på, att som barnläkare och har jobbat som barnläkare och med vaccinationer i över 25 år och följt den här frågan oerhört noggrant, så säger jag att det är ett säkert sätt och det bästa sättet är att vaccinera sitt barn för att skydda det mot de här allvarliga sjukdomarna.

[Pernilla] Stort tack Bernice och Ulrika för att ni var här i dag och berättade mer om vaccinationer. Och vill ni som lyssnare höra fler avsnitt av Liv och Hälsa, så följ oss gärna.